

WEST-VLAAMSE ARCHEOLOGICA

2

1986

Cools E., 1985: "Een laat-middeleeuwse bronzen driepoot-kannetje met drierenkop-tuit uit Knokke-Heist", *West-Vlaamse Archeologica* 2, 1-2.

Scan uit jaargang 2, 1986, ter beschikking gesteld via www.vobow.be. Alle rechten blijven bij de verantwoordelijke uitgever, de V.O.B.o.W. (Vereniging voor Oudheidkundig Bodemonderzoek in West-Vlaanderen). Overname is toegelaten mits verwijzing naar het tijdschrift.

EEN LAAT-MIDDELEEUWS BRONZEN DRIEPOOT-KANNETJE MET DIEREKOP-TUIT UIT KNOKKE-HEIST

E. COOLS

In de zomer van 1967, bij het uitdiepen van een afwateringssloot langs de spoorlijn Brugge-Knokke, vond dhr. F. Van Overmeire uit Duinbergen een beschadigd en sterk aangekorst bronzen kannetje op ca. 1 m onder het maaiveld. De vindplaats is te situeren in de kadastrale sectie D, perceel nr. 57 te Knokke-Heist, enkele tientallen meter ten zuiden van de hoeve *Ter Poorte* in de Vardenaarspolder.

De vinder schonk het stuk aan dhr. D. Jones uit Knokke-Heist. Via dhr. M. Coornaert werd de V.O.B.o.W. verzocht de vondst nader te bekijken¹.

1. Beschrijving

Het gaat hier om een gegoten bronzen² kannetje (h. 22 cm) met licht gebogen tuit en lintvormig handvat, oorspronkelijk rustend op drie pootjes waarvan er slechts één volledig is bewaard. De bijna kogelronde buik (Ø 12,5 cm) vertoont aan de onderzijde een kleine deuk met overlappende waaiervormige groeven. Aan de overliggende zijde is op de schouder een spadesteek merkbaar, die zo krachtig is toegebracht dat de wand niet alleen is doorboord maar diep is ingedrukt en gebarsten. Kennelijk gaat het hier om beschadigingen die pas bij de vondst zelf zijn aangebracht,

(1) Voor hun vriendelijke medewerking bij de voorbereiding van dit artikelje danken we van harte de heren F. Van Overmeire, D. Jones en M. Coornaert.

(2) De samenstelling van de legering is op zicht niet te bepalen: of het hier brons dan wel messing betreft kan alleen in een laboratorium vastgesteld worden.

aangezien ze de aankorsting doorbroken hebben³. Deze laag vuil bedekte nagenoeg de gehele binnen- en buitenoppervlakte waardoor bleek dat de beschadigingen aan de pootjes oude breuken zijn. De hoge slanke hals verwijdt naar boven toe en loopt uit in een eenvoudige rand die naar buiten is afgeschuind (Ø 8 cm). Op de tuit, even vóór de giefopening, is aan weerszijden een verdikking merkbaar die samen met de lateraal ingekeepte mond een dierekop (hond?) voorstelt. De tuit is aangegoten op de schouder en met de kanhals verbonden door een brugje met ronde sectie. Na reiniging bleek dat het metaal plaatselijk erg is aangetast en dat de wand zelfs op een viertal plaatsen is doorboord. Er zijn geen gietnaden, stempels of merken zichtbaar, wel een tiental kernsteuntjes die vrij onregelmatig verspreid zijn op de bodem, de buik en de hals. Sporen van nabewerking met de vijl zijn nog merkbaar op de rand, de tuit en de pootjes.

2. Datering

De vondstomstandigheden laten geen stratigrafische reconstructie meer toe en de vinder herinnert zich geen sporen van verschillende lagen of begeleidende vondsten, zodat we voor de datering van het stuk op vergelijkingsmateriaal aangewezen zijn. Uit Groot-Britannië zijn documentaire en archeologische gegevens beschikbaar over vrijwel identieke kannetjes die toelaten ze te dateren vanaf het tweede kwart van de 14de eeuw tot in de vroege 15de eeuw⁴.

Sommige soorten middeleeuws aardewerk schijnen geïnspireerd te zijn op of zelfs gecopiëerd te zijn van metalen vaatwerk – en omgekeerd⁵. Een kan in aardewerk met dierekop-tuit werd vervaardigd voor Charles III van Anjou (+ 1386)⁶. Een licht gebogen versierde tuit van een kan in rood aardewerk, gevonden te Raversijde (gem. Middelkerke en Oostende) vertoont eveneens een dierekop met platliggende oren aan weerszijden van de tuit. Het stuk dateert uit de tweede helft van de 14de of het begin van de 15de eeuw⁷.

Uit de bovenstaande gegevens blijkt het voorliggende kannetje voorlopig niet nader dateerbaar te zijn dan ca. 1325-1425.

3. Herkomst

Over de plaats(en) waar dergelijke kannetjes gegoten werden is weinig met zekerheid bekend. Enerzijds wordt verondersteld dat ze als nevenproduct vervaardigd werden door rondreizende klokkengieters⁸, doch anderzijds weten we

(3) De aankorsting bestond uit een mengsel van aarde, corrosieproducten en organische resten, bespoten met een laag vernis. Het stuk werd in september '85 mechanisch gereinigd door beschieting met glasparsels.

(4) WARD PERKINS 1967, pp. 200-201.

(5) DRESCHER 1968, pp. 28 en 31; VERHAEGHE 1970, p. 46 en 1975, p. 172.

(6) WARD PERKINS 1967, p. 201.

(7) Verz. Cools-Mortier, Oostende: inv. nr. CM/CII/1542.

(8) WARD PERKINS 1967, pp. 199-200.

dat er geelgieters waren die zich toelegden op het vervaardigen van huishoudelijke waar⁹.

Het zou ons niet verwonderen dat het stuk aangevoerd werd via het Zwin, waarbij dan kan gedacht worden aan de drukke handelsbetrekkingen met N-Duitsland en meer bepaald met Hamburg en Lübeck, waar talrijke kopergieters werkzaam waren. Import uit Engeland via kustplaatsen zoals Wenduine, Heist of Blankenberge mag echter niet uitgesloten worden¹⁰. Een derde aanvoermogelijkheid moet misschien gezocht worden over land, bvb. uit Brabant (Mechelen?) via een (Brugse?) markt.

Merkwaardig is alleszins dat het kannetje voorkomt in een volle plattelandsomgeving. Algemeen wordt aangenomen dat metalen vaatwerk, althans in onze streken, slechts te vinden was in de beter uitgeruste keukens van bvb. kloosters, kastelen, herenhuizen en grote hoeven. Of de nabijgelegen hofstede *Ter Poorte* echter opklimt tot in de late middeleeuwen weten we niet¹¹. Iets te ver afgelegen lijkt ons de *Wal Ter Rugge*, ca. 1 km ten zuidwesten van de vindplaats; deze voormalige hoeve wordt al vermeld in 1332.

Voorts dienen we nog rekening te houden met de verdwenen middeleeuwse vissersnederzettingen *Scharporde* (of *Schaarte*) op ca. 700 m ten noordoosten, en *Wingat* op ca. 700 m ten noordwesten van de vindplaats gelegen. Beide plaatsen zijn teniet gegaan *bi der vloghe van den zanden van den dunen vóór* 1408. Een interessant gegeven is tenslotte dat de hele streek geleden heeft bij de inval van Engelse troepen in 1405¹²: misschien is het kannetje in die periode in de grond geraakt, maar vragen als hoe en waarom zullen wel voor altijd onbeantwoord blijven. Het feit dat het kannetje toen al beschadigd was verklaart inderdaad niet alles: omwille van de metaalwaarde zal het, zeker in die tijd, geen wegwerpartikel geweest zijn!

Laat-middeleeuwse bronzen voorwerpen van enige omvang zijn geen alledaagse vondsten omdat ze bij zware beschadiging meestal terug in de smeltkroes belandden. Toch zijn er alleen al in West-Vlaanderen, met name te Kortrijk, nog twee dergelijke kannetjes bekend¹³. Hopelijk wordt er van deze en gelijkaardige stukken een vergelijkende studie gemaakt: wellicht kunnen alleen al op grond van technische en typologische kenmerken interessante besluiten getrokken worden.

Bibliografie

- DRESCHER H., 1968. *Mittelalterliche Dreibeintöpfe aus Bronze*. Rotterdam Papers. A contribution to medieval archaeology. R'dam, pp. 23-33.
- THEUERKAMPF-LIEDERWALD A.-E., 1975. *Die Formen der Messingkannen im 15. und 16. Jahrhundert*. Rotterdam Papers II. A contribution to medieval archaeology. R'dam, pp. 177-196.
- VERHAEGHE F., 1970. *The Pottery*, in: *A medieval site (14th century) at Lampernisse*. Dissertationes Archaeologicae Gandensis XIII. Brugge.
- VERHAEGHE F., 1975. *Keramiek*, in: *Gent, Duizend jaar Kunst en Cultuur*, III. Gent.
- WARD PERKINS J.B. et al., 1967. *London Museum Medieval Catalogue*. Londen.

(9) DRESCHER 1968, p. 31; THEUERKOPF-LIEDERWALD 1975, p. 177.

(10) Dat er contacten bestonden tussen Engelse en Vlaamse kustplaatsen wordt aangetoond door archeologische vondsten en blijkt duidelijk uit historische bronnen.

(11) Het toponym *Ter Poorte* konden we in elk geval niet terugvinden bij M. Coornaert, *Koudekerke-Heist*, s.l., s.d.

(12) Deze historisch-geografische gegevens werden ons medegedeeld door dhr. M. Coornaert, waarvoor onze dank.

(13) Eén exemplaar wordt bewaard in het Stedelijk Museum, het ander bevindt zich in een privé-collectie. (Pers. mededeling van lid J. Viérin, waarvoor onze dank).